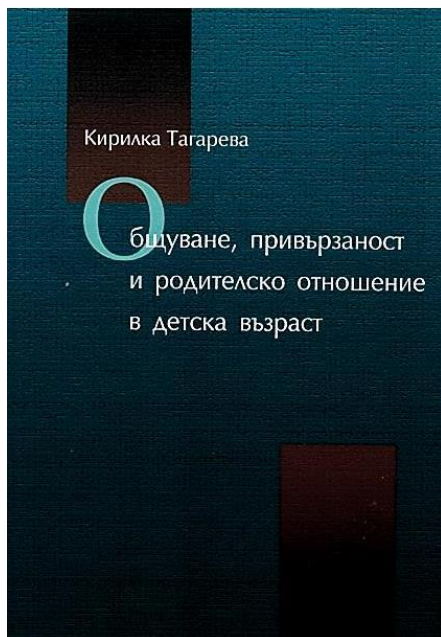

АНОТАЦИИ НА НАУЧНИТЕ ТРУДОВЕ

на доц. д-р Кирилка Симеонова Тагарева

представени за участие в конкурса за професор по 3.2. Психология (Педагогическа и възрастова психология - Детска психология), обявен в Държавен вестник, бр. 92 от 18.11.2022 г., които не повтарят представените за придобиване на ОНС „доктор“ и академичната длъжност „доцент“

I. ХАБИЛИТАЦИОНЕН ТРУД - МОНОГРАФИЯ /ПОКАЗАТЕЛ В/

3.1. Тагарева, К. С. (2020). *Общувание, привързаност и родителско отношение в детска възраст*. С., 148 с., Спектър, ISBN 978-619-188-464-3; COBISS.BG-ID - 43032072

Детското развитие се обуславя от множество фактори и механизми, а общуването, привързаността и родителското отношение заемат съществено място сред тях. В монографията са разгледани възникването и развитието на общуването на детето с възрастните и с връстниците; привързаността; родителското отношение към детето от раждането до седемгодишна възраст. Изследването е осъществено в светлината на културно-историческата теория на Л. Виготски, теорията за дейността на А.

Леонтиев, периодизацията на психическото развитие на Д. Елконин и концепцията за общуването на М. Лисина чрез проучвания в теоретичен и емпиричен план.

Съдържанието на монографията е структурирано в увод, четири глави, литература. Първата глава е посветена на общуването с възрастните, втората - на общуването с връстниците, трета - на привързаността, а четвърта - на родителското отношение.

Първа глава представя същността, компонентите, възникването и развитието на общуването на детето с възрастния. Общуването се определя като такова взаимодействие между двама или повече души, при което всеки участник е активен и се изявява като субект. Той се адресира към личността на другия човек, като изразява отношение и възприема отношение. В комуникативната дейност са диференцирани и определени следните структурни компоненти: предмет, потребност, мотиви, действия, задачи, средства; продукти на общуването. Общуването задоволява потребността на човека от познание на другия и на себе си; познаване, което включва стремеж към оценка и самооценка. Проследено е възникването на общуването в ранния онтогенезис и са определени четири критерия за възникване на потребността от общуване: интерес към партньора; емоционално отношение към него; инициативност; чувствителност. Анализирани са четири вида общуване, които последователно възникват от

раждането до седемгодишна възраст: ситуативно-личностно, ситуативно-делово, извънситуативно-познавателно и извънситуативно-личностно. Принос в приложен план е нова, авторска диагностика на общуването с възрастния и речта на деца на пет-шестгодишна възраст с характеристика на основните параметри, показатели, диагностични ситуации, скали за оценка, протоколи и препоръки за изготвяне на заключението от диагностиката.

Представената в първа глава линия на изследване е продължена в следващите три глави. Втора глава е посветена на общуване с връстниците. Проследени са зараждането и развитието на комуникацията с равния до детето връстник. Очертани са основните видове общуване: емоционално-практическото, ситуативно-деловото и извънситуативно-деловото общуване с връстника. Предложена е адаптирана за българската среда диагностика на общуването с връстниците при децата от две до четиригодишна възраст - времето, когато част от тях постъпват в ясли и детски градини. Очертани са основните пет параметри за диагностика: интерес към връстника; инициативност; чувствителност към въздействията на връстника; просоциални действия; средства за общуване. Втора глава завършва с анализ на резултати от собствено емпирично изследване на общуването с връстниците в ранна възраст. Поетапното установяване на потребност от общуване с връстника и разкриване на субектните качества у него са важни условия за развитие на партньорското общуване между децата.

В трета глава, която е посветена на общуването и привързаността, се разглеждат теории и модели на връзката „майка-дете“ в различни психологически направления. Представена е теорията на привързаността на Дж. Боулби и М. Ейнсуърт: исторически обзор, основни положения в теорията, понятията чувствителност и качество на детската привързаност, както и класификация на основните типове привързаност. Разгледана е привързаността в контекста на концепцията за общуването на М. Лисина, в която привързаността се разбира като продукт на общуването. Емоционалната привързаност се определя като първата афективно-личностна връзка между детето и майката, възникваща в процеса на ситуативно-личностното общуване. Анализирани са условия за трансформирането на различните форми на общуване или видове и тяхното отражение върху привързаността. Представени са резултати от две емпирични изследвания, свързани с изучаване на специфичните особености на привързаността при децата от институции и влиянието на коригиращата програма „ситуативно-деловото общуване с възрастен“ за формирането на отношения на привързаност при тези деца.

Четвъртата глава е посветена на родителското отношение към децата. Отношенията „родител-дете“ се разглеждат основно като продукти на общуването. На базата на ситуативно-личностното общуване с възрастния се изграждат афективно-личностните връзки между възрастния и детето, на основата на ситуативно-деловото общуване - практическите връзки, а на основата на извънситуативно-познавателното общуване - информационно-познавателните контакти. Обобщени са идеите за майчинското отношение към децата от раждането до една годишна възраст. Отделени са основни показатели за отчитане на характера на отношението към детето: заинтересованост на възрастния от играта; позиция на възрастния към детето; адресираност и внимание; положителни емоции; характер на

похвалите; характер на забележките. Обширно и организирано е представено собствено емпирично изследване на родителското отношение в три възрастови групи: кърмаческа, ранна и предучилищна възраст. Адаптиран е и е апробиран за българската културна среда руски метод за изучаване на родителското отношение и е представена неговата българската версия. Тя включва 22 въпроса. Десет въпроса определят относителната проява на две основни страни или начала в отношението към детето: личностна или нормативна. Личностното начало се изразява в отношение към детето като към личност неповторима и уникална; нормативното начало предполага оценка на качествата на детето спрямо нормите в обществото. Дванадесет въпроса маркират седем варианта на родителско отношение (родителски стилове): строг, обяснителен, автономен, компромисен, съдействащ, ситуативен; снизходителен. Резултатите и анализът на резултатите показват динамика в родителското отношение към детето в онтогенезиса: в кърмаческа възраст преобладава личностното начало, а в предучилищна възраст - нормативното начало. Стилите на възпитание се променят: от преобладаващо обяснителен и съдействащ стил през първата година от живота на детето през строг стил в ранна детска възраст до предимно обяснителен и строг стил в края на предучилищна възраст.

II. СТАТИИ И ДОКЛАДИ, ПУБЛИКУВАНИ В НАУЧНИ ИЗДАНИЯ, РЕФЕРИРАНИ И ИНДЕКСИРАНИ В СВЕТОВНОИЗВЕСТНИ БАЗИ ДАННИ С НАУЧНА ИНФОРМАЦИЯ /ПОКАЗАТЕЛ Г- 6/

- 6.1. Tikhomirova T. N., Tagareva K. S., Kuzmina Y. V., Malykh S. B. (2022). Adaptation of the Russian-Language Version of the Questionnaire "Intrinsic Motivation and Ability of Self-Perception". *Siberian Journal of Psychology*. № 84. 27-48. ISSN 1726-7080, Ref. Web of Science http://journals.tsu.ru/psychology&journal_page=archive&id=2225
DOI: 10.17223/17267080/84/2

Тихомирова, Т. Н., Тагарева, К. С., Кузмина, Ю. В. и С. Б. Малых. (2022). Адаптация на руска версия на въпросника „Учебен интерес и академическа самооценка“. *Сибирски психологически журнал*. № 84. 27-48. ISSN 1726-7080

В статията са представени резултати от адаптацията на руската версия на въпросника „Учебен интерес и академическа самооценка“, насочена към измерване на два аспекта на мотивационната сфера на ученика: желанието за изучаване на определена учебна дисциплина и самооценка на своите образователни постижения. Анализирани са възрастовите различия в мотивацията за изучаване на учебни предмети през училищния период.

Въпросникът „Учебен интерес и академическа самооценка“ е насочен към измерване на мотивацията за учене и изучаване на такива училищни предмети като руски език, математика, природни науки и физическо възпитание. В изследването участват 936 ученици на възраст от 8 до 16 години, включително 396 деца в начална училищна възраст (2-4 клас, 52,3% момчета) и 540 тийнейджъри (5-9 клас, 50,9% момчета). Използвани са методи за факторен

анализ и сравнение на средните стойности чрез t-теста на Стюдънт.

Анализът на резултатите показват, че факторите на учебния интерес и самооценката на постиженията за всяка една училищна дисциплина имат много високи взаимни корелации, което свидетелства за измерване на общия латентен конструкт на учебната мотивация. В изследването са получени данни за разликите в мотивацията за учене във всички анализирани училищни дисциплини между децата в начална и средна училищна възраст. Наблюдава се тенденция към отслабване на силата на връзката между учебната мотивация за изучаване на различни училищни дисциплини в периода от начална училищна възраст до края на средната училищна възраст.

- 6.2. **Тагарева, К.,** Герева, М. (2022). Творческа мотивация и процъфтяване: индивидуално-психологически аспекти. *Философия*. 31, № 2, 172-190, НИОН „Аз-буки“ (ISSN 1314-8559) <https://azbuki.bg/en/uncategorized/tvorcheska-motivacziya-i-proczaftyavane-individualno-psiologicheski-aspekti/> <https://doi.org/10.53656/phil2022-02-06>

Творческата мотивация се разглежда в контекста на структурата на личността и процъфтяването като показател за позитивно развитие. Целта на настоящото изследване е да се изучат взаимовръзки в полето на креативността и творческата мотивация като фактори за постигане на процъфтяване, както и тяхната сила при различни психологични профили на личността. Издигнати са хипотези, свързани със зависимости на индикаторите за креативност в психологичния тип и стойностите по скалата за творческа мотивация и процъфтяване. Използваните инструменти са: индикатор за изследване на психологичния тип на Майерс и Бригс, скала за творческа мотивация на Пол Торанс и скала за процъфтяване на Ед Динър.

III. СТАТИИ И ДОКЛАДИ, ПУБЛИКУВАНИ В НЕРЕФЕРИРАНИ СПИСАНИЯ С НАУЧНО РЕЦЕНЗИРАНЕ ИЛИ ПУБЛИКУВАНИ В РЕДАКТИРАНИ КОЛЕКТИВНИ ТОМОВЕ /ПОКАЗАТЕЛ Г- 7/

- 7.1. **Тагарева, К.** (2008). Междуличностни отношения на децата от предучилищна възраст. *Българско списание по психология*, 1-4, 339-345. ISSN 0861 -7813

Представено е изследване на междуличностните отношения на децата в предучилищна възраст. Осъществен е контролен и формиращ експеримент с 40 деца на възраст 5-6 години, възпитавани в детска градина в областен град. Проведени са общо 240 експериментални процедури. Оценено е развитието на междуличностните отношения по следните четири критерия: емоционален, просоциален, познавателен, комуникативен. Резултатите показват положителен ефект върху всички изучавани страни на междуличностните отношения след проведена формираща програма с 12 игри. Нараства количеството на емоционалните действия, насочени към връстника. Засилва се умението за партниране, когато децата отчитат разликата между това, което знаят за дадена ситуация и това, което имат като обща цел в играта.

7.2. **Tagareva, K. S.** (2009). Research Work of The Personal Preferences Characteristics of the 8 Or 9- Year- Old Children Deprived of Parental Care. *Bulgarian Journal of Psychology*, 3-4, 353-361. ISSN 0861-7813.

Тагарева, К. С. (2009). Изследване на личностните предпочитания на осем-девет годишни деца, лишени от родителска грижа. *Българско списание по психология*. 3-4, 353-361. ISSN 0861-7813.

Настоящият труд е посветен на особеностите в психологическото развитие на осем-деветгодишните деца, които живеят и се отглеждат в социални домове. В изследването участват 40 деца на възраст 8-9 години. Двадесет от тях се отглеждат в Дом за деца лишени от родителски грижи, а останалите 20 живеят в семейна среда и посещават училище. Резултатите показват, че потребностно-мотивационната сфера на децата, лишени от родителска грижа, е по-бедна и еднообразна от тази на децата, отглеждани в семейна среда. При децата от социалния дом преобладават мечтите и желанията, свързани със семейството, дома, близките и преди всичко - с майката. Представата за бъдещето на децата, лишени от родителска грижа, остава насочено към близкото бъдеще, неопределено е и е слабо осъзнато.

7.3. **Тагарева, К.** (2010). Психологията на ранното детство от позицията на концепцията на М. И. Лисина. *Предучилищно възпитание*, 2010, 5, 24-28

Периодът от раждането до тригодишна възраст е важен за психическото и личностното развитие на човека. В статията е представен един възможен модел за разбиране на закономерностите в развитието на този ранен възрастов период на основата на дейностния подход към общуването. Разкрити са особеностите на възникването и развитието на общуването с възрастните и механизмите на влияние на общуването върху различни страни от психическото развитие на детето: речта, предметната дейност и играта, когнитивните процеси, самосъзнанието и възникването на ранните взаимоотношения.

7.4. **Смирнова, Е., Соколова, М. и К. Тагарева** (2010). Модел за изучаване на родителските отношения. *Приложна психология*, 1, 98-109

Статията представя нов модел за изследване на структурата на родителското отношение. Моделът се основава на две начала в родителското отношение: лично и предметно. Описани са седем родителски стилове.

7.5. **Тагарева, К.** (2011). Развитие на речта в общуването при две-три годишни деца, лишени от родителска грижа. *Българско списание по психология*, 3-4, 327-331, ISSN 0861-7813

Речта се разглежда в контекста на комуникативната дейност като средство за общуване. Представят се резултати от изследване на 40 деца на две-три годишна възраст, възпитавани в домовете за медико-социални грижи. Изведени са основни специфични особености в развитието на общуването и речта: по-ниско ниво на инициативност спрямо чувствителността в общуването и ниско и средно ниво на развитие на речта. Проучването допринася за обогатяване на приложните психологически изследвания, посветени на ранното детско развитие.

7.6. **Тагарева, К. С.** (2011). Основные принципы для предупреждения состояния здоровья детей в Болгарии. - В: Актуальные проблемы современного образования: развитие, здоровья, эффективность. Москва. 162-166

Тагарева, К. С. (2011). Основни насоки на превенция на здравното състояние на децата от ранно детство в България. - В: Актуални проблеми на съвременното образование: развитие, здраве, ефективност. Москва. 162-166

Статията е посветена на проблеми, свързани с промоцията и превенцията на психичното здраве на децата от ранно детство в България. Разгледани са основни рискови фактори за психичното здраве на децата в кърмаческа и ранна възраст: нисък социално-икономически статус на родителите, ниско тегло при раждане, грешки в храненето, депривацията от майчина грижа и др. Посочени са основни насоки на превенция на здравето на децата: грижи за бременните и кърмещите жени; обучителни програми за родители и специалисти по майчина грижа и др.

7.7. **Тагарева К. С.** (2011). Общение в обучении современных студентов-психологов в Болгарии. - В: Современные проблемы подготовки специалистов в области психопедагогики и театрального искусства. Кишинев, изд. Славянски университет, 153-157. ISBN 978-9975-4020-7-1

Тагарева К. С. (2011). Общуването в процеса на обучение на съвременните студенти-психолози в България. - В: Съвременни проблеми на подготовката на специалисти в областта на психопедагогиката и театралното изкуство. Кишинев. Изд. Славянски университет. 153-157. ISBN 978-9975-4020-7-1

В доклада се представя изучаване на общуването в процеса на обучението на студентите по психология. Разглежда се балансираното използване на лекциите, семинарните упражнения и общуването в теоретическата и практическата подготовка на бъдещите специалисти. Направените обобщения са на базата на практическия опит и наблюдения на автора.

7.8. **Тагарева, К.** (2011). Развитие на общуването от позицията на концепцията на М. И. Лисина. - В: Съвременни педагогически теории и практики, Пловдив, Университетско издателство "Паисий Хилендарски", 89-98. ISBN 978-954-423-732-5

Статията представя основните положения на концепцията на М. Лисина за генезиса на детската комуникация. Разгледани са основните елементи и конструкция на тази концепция, както и основните форми на комуникация на детето с възрастни и връстници.

- 7.9. **Тагарева, К.** (2012). Диагностика на развитието на общуването и предметната дейност при деца в ранна възраст със съмнения за аутизъм. - В: Сборник по клинична и консултативна психология, С., СТЕНО, 213-221. ISBN 978-954-449-598-5

Докладът е посветен на диагностиката на комуникацията и на играта при деца в ранна възраст (от раждането до тригодишна възраст) със съмнения за аутизъм. Представени са резултати и анализ от прилагане на диагностика на общуването в един случай на дете на възраст една година и седем месеца със съмнения за аутизъм. Изведени са основни характеристики на комуникативното развитие (инициативност, чувствителност, средства за общуване) и на развитието на играта с предметите (видове действия, познавателна активност, връзка с комуникативната дейност).

- 7.10. **Тагарева, К.** (2012). Емоционалната привързаност на децата и съвременното образование. - В: Съвременното образование: стратегии, направления, ценности. Университетско издателство „Паисий Хилендарски”, Пловдив, 77-91. ISBN 978-954-423-827-8

В статията се разглежда емоционалната привързаност между детето и възрастния в контекста на съвременното образователно пространство. Описани са видовете емоционална привързаност и е проследена връзката дете-възпитател. Анализирани са факторите, влияещи на развитието на емоционалната привързаност. Разгледани са възможностите за оказване на подкрепа за формиране на надеждно емоционално привързване на децата.

- 7.11. **Тагарева, К.** (2012). Комуникативное и психическое благополучие детей из специализированных учреждений - важная задача профессиональной деятельности педагогов. *Психология и школа*, № 2, 49-53. ISSN 1993-4483.

Тагарева, К. (2012). Комуникативното и психическото благополучие на децата от специализираните учреждения - най-важна задача в професионалната дейност на педагога. *Психология и училище*. № 2, 49-53. ISSN 1993-4483

Професионалната дейност на педагозите, възпитаващи деца, лишени от родителска грижа е специфична по отношение на работата на педагозите в детските ясли. Възпитателите работят целодневно и в институциите постъпват деца непосредствено след раждане. Важна задача в първите месеци след раждане е възникване у детето на потребност от общуване. Една от възможните технологии в професионалната работа на възпитателя е прилагане на комуникативния модел, включващ ситуативно-лично (емоционално) и ситуативно-делово (предметно-действено) общуване.

- 7.12. **Тагарева К.** и Б. Гинина (2013). Смущения в емоционалното привързване и подходи за лечение и приобщаване на децата към средата. *Практическа педиатрия*, бр. 9, 5-8. ISSN 1311-0756

Диагностиката и клиничното оценяване на смущенията в привързаността са актуален въпрос. Представена е система за оценка на смущенията на Зийнах (ZeanaH,1996), включваща три главни типа: непривързани, разстроено привързани и нарушено привързани. Предложени са подходи за лечение на смущенията в емоционалното привързване: основаващи се на теорията на привързаността; холдинг терапия; домашна интервенция; обучение на родителите; комуникативни подходи.

- 7.13. **Тагарева, К.** (2013). Организационна култура, мотивация работи и комуникация в дошкольных учреждениях.- В: Сциально-экономические и психологические проблемы управления, Москва, 318-324. ISBN 978-5-94051-131-3

Тагарева, К. (2013). Организационна култура, мотивация за работа и комуникация в предучилищните заведения. - В: Социално-икономически и психологически проблеми на управлението. Москва. 318-324. ISBN 978-5-94051-131-3

Представено е емпирично изследване на мотивацията за работа на педагози в детските градини и отношенията между директор и служители. Резултатите показват, че се диагностицират предимно високи и средни нива на мотивация за труд при детските учителки. Ниските нива са свързани с показателя „работна заплата“. Макар педагозите да считат, че възнаграждението е недостатъчно справедливо, тяхната обща мотивация за труд се определя от работата, която е свързана с възпитанието на децата и положителните отношения с колегите.

- 7.14. **Тагарева, К.** и Б. Гинина (2013). Диагностика на емоционалната привързаност - основен механизъм за приобщаване и социализация в детска възраст. В: Приобщаващо образование. Университетско издателство „Паисий Хилендарски“, Пловдив, 32-45. ISBN 978-954-423-896-4

В статията са разгледани водещите подходи и методики за диагностика на емоционалното привързване. Те са представени дескриптивно, в рамките на няколко класификации, предложени от водещи специалисти в областта на емоционалното привързване: Америкман (Ammerman), Роман (Roman), Шемингс (Shemmings) и др. В допълнение на разглежданите класификации, са представени някои от последните и актуални понастоящем алтернативни варианти на оригиналните методики за диагностика на емоционалната привързаност.

- 7.15. **Tagareva, K. S.** (2013). The Psychological Welfare of Infants from Medical and Social Institution. *TRAKIA JOURNAL OF SCIENCES*, Volume 11, N. 3, ISSN 1313-7069. P. 237-241. <http://tru.uni-sz.bg/tsj/N3,%20Vol.11,%202013/K.Tagareva.pdf>

Тагарева, К. (2014). Психично благополучие на децата в кърмаческа възраст от домовете за медико-социални грижи. *Тракийски журнал за науки*. 11. №3, ISSN 1313-7069. Стр. 237-241.

Представено е емпирично изследване, чиято цел е да се изучи ролята на общуването в развитието на кърмачетата, лишени от родителска грижа. Използван е методът на Мая Лисина за изучаване на комуникацията на децата в ранна възраст. Методът е адаптиран от нас за българските условия. Резултатите показват, че терапевтичната програма, проведена с децата повишава нивото на детската инициативност в общуването; повишава нивото на чувствителност към въздействията на възрастните; увеличават се средствата за общуване. Като общ резултат, се повишава равнището на общуване при децата. Комуникацията с възрастните е един от факторите за повишаване на емоционалното и психическото благополучие на децата, лишени от родителски грижи.

- 7.16. **Тагарева, К.** (2014). Самооценката и психичното благополучие при деца с комуникативни разстройства и нарушения в развитието. *Приложна психология в България*, 1, 99-111

Статията представя резултати от емпирично изследване, чиято цел е да се изучи нивото на самооценка на осем-девет годишни деца с комуникативни нарушения в три специфични области на общуване: семейство, училище, приятели. Метод на изследване е тест на Хеър, съдържащ 30 айтема. Резултатите показват, че сред децата преобладава средна самооценка. Повисока е самооценката, свързана със семейството и училището, а по-ниска - тази, свързана с извънучилищната среда сред връстниците. Специалната работа и терапия би могла да бъде насочена към интензификация на общуването с връстници извън училище.

- 7.17. **Тагарева, К.** (2014). Оценка на отношението на майките към своите две-тригодишни деца. - В: Сборник научни доклади от VII-я национален конгрес по психология, 31.X.-2.XI.2014 г., София, 2014, ISBN: 978-954-91472-9-2. 594-601. <http://psychology-bg.org/wp-content/uploads/ncp2014.pdf>

Докладът е посветен на оценката на отношението на майките към деца в ранна възраст. Представени са резултати от емпирично изследване на 28 майки, чийто деца са на две-тригодишна възраст. Използван е тест-въпросник на Н. Верещагина и Е. Николаева. Инструментът е силно повлиян в концептуалната си рамка от теорията на привързаността (J.Bowlby, M.Ainsworth) и от изследванията на М. Ейнсуърт за четирикомпонентната структура на майчинското отношение: чувствителност/ нечувствителност; приемане/ отхвърляне; съвместност/ индиферентност; достъпност/ пренебрежение. Анализът на резултатите от изследването показва, че повечето майки имат ниско ниво на надеждна привързаност; а останалите - средно и високо ниво на надеждна привързаност.

7.18. **Тагарева, К.** (2014). Стресс и выгорание у специалистов в сфере помогающих профессии. В: INKLUZJA SPOLECZNA JAKO REMEDIUM PEDAGOGICZNE W DOBIE KRYZYSU. Siedlce, PL ISSN 2038-4179, 403-408

Тагарева, К. (2014). Стрес и бърнаут при специалисти от сферата на помагащите професии. В: Социалното включване като педагогическо средство по време на криза. Сидлце. Полша. ISSN 2038-4179, 403-408

В доклада са разгледани стресът като реакция на човека спрямо факторите на ситуацията и бърнаута като индивидуално преживяване с трикомпонентна структура, включваща психоемоционално изтощение, деперсонализация и редукция на професионалните достойнства. Направен е теоретичен анализ на съвременните актуални изследвания в областта на стреса при помагащите професии: учители, психолози, медици. Посочена е необходимостта от превантивни стратегии за справяне със стреса и разработка на програми за противопоставяне на изгарянето при специалистите от помагащите професии.

7.19. **Тагарева, К.** (2015). Изучаване на родителското отношение към деца в кърмаческа възраст. - В: Психология и общество. Университетско издателство „Паисий Хилендарски”, 218-227. ISBN 978-954-423-991-6

Докладът представя резултати от проведено емпирично изследване с 20 родители на деца от раждането до една годишна възраст. Основен метод е Тест за диагностика на родителското отношение съобразно личностно/нормативно начало в родителската позиция. За българските културни условия този метод на изследване на родителското отношение се прилага за първи път. Резултатите показват, че в родителското отношение към децата в кърмаческа възраст присъства и личностното, и нормативното начало. Личностното начало е малко по-силно проявено: родителите се радват на това, че имат детето. Конкретните нормативни очаквания и нагласи на родителите са свързани с нравственото развитие, развитие на интелекта и здравето на детето.

7.20. **Тагарева, К.** (2015). Привързаност на майките и бащите към децата от ранна възраст. - В: Предизвикателствата на приобщаващото образование. Пловдив: Университетско издателство „Паисий Хилендарски”, ISBN 978-954-423-994-7. 156-165

Статията е посветена на въпроса за това, как полът на родителя се свързва с привързаността. Проведено е емпирично изследване на 24 родители на възраст от 29 до 41 години. Резултатите показват, че майките са оценени с надеждна привързаност с изяви ниски и средни нива. Майките, в повечето случаи, са чувствителни към децата. Спрямо ситуацията, те ги подкрепят, но понякога, когато са заети, пропускат отделни детски молби. Бащите са оценени с надеждна и ненадеждна привързаност. Най-изявени са средните и ниски нива на надеждна привързаност, следвани от характеристики на ненадеждната привързаност. Татковците проявяват чувствителност към потребностите на децата в повечето случаи, стараят се да формират социално желани форми на поведение, но понякога прокарат собствена линия на възпитание без отчитане на желанията на детето и особеностите в развитието му.

- 7.21. **Тагарева, К.** (2015). Диагностика на игровата дейност на две-тригодишните деца. - В: Образование, развитие, изкуство. Позитивно развитие. Пловдив: Университетско издателство „Паисий Хилендарски”, ISBN 978-619-202-075-0. 94-104

Статията е посветена на игровата дейност на децата в ранна възраст. Представена е адаптация на руски диагностичен инструментариум за оценяване развитието на играта, който е алтернатива на традиционно познатите у нас диагностики на играта. Основни показатели за оценка са: потребност от игра със сюжетни играчки; характер на игровите действия; въображение; приемане на игрова инициатива от възрастен. Представени са резултати от емпирично изследване на 24 деца на две-тригодишна възраст. При повечето от децата самостоятелността в играта е висока, действията са вариативни и разнообразни, сюжетите следват логическа последователност на събитията. Използването на предмети-заместители и игровите замени са с имитационен характер и са повече от самостоятелните и оригинални замени, които могат да се определят като творчески прояви в играта.

- 7.22. **Tagareva, K.** (2015). The Emotional Well-Being and The Parent's Attitude to the 3-4 Year Old Children // Social Competences, Creativity and Wellbeing. Plovdiv University Press "Paisii Hilendarski", P. 155-159. ISBN 978-619-202-023-1

Тагарева, К. (2015). Емоционално благополучие и родителско отношение към 3-4 годишните деца // Социални компетенции, креативност и благополучие. Пловдивско университетско издателство „Паисий Хилендарски”, С. 155-159. ISBN 978-619-202-023-1

В доклада се разглежда родителското отношение като важно условие за емоционалното благополучие на три-четири годишните деца. Представени са резултати от емпирично изследване на 48 родители. Метод в изследването е адаптиран тест за диагностика на родителското отношение на А. Варга и В. Столин. Въпросникът се състои от 61 твърдения, които обхващат пет скали: приемане-отхвърляне; кооперация; симбиоза; контрол; отношение към неуспехите на детето. Резултатите показват, че родителите изразяват едно общо позитивно отношение към детето; проявяват интерес към това, което вълнува детето, ценят способностите на детето, неговата самостоятелност и инициатива; не определят строга психологическа дистанция между себе си и детето, като се стараят да удовлетворяват основните му потребности; демонстрират един сравнително добър контрол върху поведението на детето; смятат неуспехите на детето за случайни и вярват в неговите възможности.

- 7.23. **Тагарева, К.** (2016). Ранно вмешателство при деца от раждането до тригодишна възраст. - В: Алтернативи в образованието. Университетско издателство „Паисий Хилендарски”, 122-134. ISBN 978-619-202-093-4

Ранното вмешателство е бързо развиваща се област от интердисциплинарно обслужване на деца в кърмаческа и ранна възраст, които се намират в социален, медицински и генетически риск от изоставане в развитието си. Статията представя програмата „Ранна интервенция“, насочена към

удовлетворяване на образователни, социални, психологически потребности на децата в ранна възраст и членовете на семейството. Описан е индивидуален план от апробацията на програмата при осеммесечно дете, включващи следните области на развитие: финна моторика, обща моторика, адаптивност, когнитивна област, език на възприемане, език на изразяване, социална, емоционална и поведенческа интелигентност.

7.24. **Тагарева, К.** (2016). Програмата „Ранна детска интервенция“ - алтернатива за работа с деца от раждането до тригодишна възраст. - В: Алтернативи в образованието Част II, Университетско издателство „Паисий Хилендарски“, 55-64. ISBN 978-619-202-194-8

В статията са описани два модела за ранно вмешателство в развитието на детето: традиционен и социален. Поставен е акцент върху програмата „Ранна детска интервенция“ като тип от втория модел. По-подробно е разгледана същността на програмата: цели, принципи, оценяване и насоки. Представена е апробация в български условия при дете на десет месеца, което е родено недоносно.

7.25. **Тагарева, К.** (2016). Ранна основа на комуникативните компетенции. - В: Иновации и компетентности в образованието. Университетско издателство „Паисий Хилендарски“, 447-461. ISBN 978-619-202-178-8

Представен е онтогенетичен подход към формирането на комуникативни умения. Изучени са началните умения за общуване в кърмаческа и ранна възраст. Определени са три етапа на формиране на начални умения за общуване от раждането до тригодишна възраст. Първият етап е свързан с формиране на умения за съсредоточаване, овладяване на инициативни и ответни действия при комуникация, вторият - с формиране на умения да се внимава и да се слуша, а третият - с формиране на умения за сътрудничество.

7.26. **Тагарева, К.** (2016). Деинституционализация на домове на деца в Болгария и приложение на културно-историческия подход в решението на проблемите на развитието на ранно дете. - В: Челпановски четения 2016: Диалог на научните школи Психологическия институт: Л.С.Выготский, Б.М.Теплов, Г.И.Челпанов. Алманах на Научния архив на Психологическия институт. М.; СПб.: Нестор-История, Вып.8, 505-518. ISBN 978-5-4469-0982-7

Тагарева, К. (2016). Деинституционализация на социалните домове в България и приложение на културно-историческия подход в решението на проблемите на развитието на ранно дете - В: Челпановски четения 2016: Диалог на научните школи в Психологическия институт: Л.С.Выготский, Б.М.Теплов, Г.И.Челпанов. Алманах на Научния архив на Психологическия институт. М.; СПб.: Нестор-История, 8, 505-518. ISBN 978-5-4469-0982-7

В доклада се обсъжда възможността за практическото приложение на идеите на културно-историческата психология в отглеждането на децата от една до тригодишна възраст от институции в България. Основна цел е изучаване на ролята на ситуативно-деловото общуване с възрастните върху

комуникативното развитие на децата. Проведено е емпирично изследване с констатираща и формираща част. В изследването участват общо 36 деца на възраст от една до три години, които се възпитават в семейства и в институции. Приложена е българска версия на метод за оценка на общуването и формираща програма. Резултатите от констатиращото проучване доказват наличието на специфични особености в развитието на общуването с възрастния при деца от институции. Резултатите от проведеня формиращ експеримент разкриват позитивната роля на общуването с възрастния в неговата ситуативно-делова форма за развитие на комуникативните умения на децата от институциите. Обогатява се репертоара от комуникативни действия; увеличава се количеството на речеви средства за общуване; нарастват инициативните действия в комуникативната ситуация; формират се умения за функционално редуване на инициативни и ответни действия в процеса на общуване; подобрява се емоционалният профил на комуникативната ситуация; повишава се качеството на ситуативно-деловото общуване.

7.27. Тагарева, К. (2017). Характеристика на майчинското отношение към децата в ранна възраст. - В: Социално-педагогически аспекти на детското развитие. Пловдив, Университетско издателство „Паисий Хилендарски“, 176-188, ISBN 978-619-202-279-2

Представено е изследване на отношението на майката към детето от раждане до тригодишна възраст. Обсъдени са два профила на майчинско отношение: субектен и обектен. Разгледани са особености на отношението на майката към децата в процеса на съвместна игра. Преобладаващото субектно отношение на майката към детето в ситуативно-личностното общуване дава възможност за по-успешно формиране на първите афективно-личностни връзки. Това открива възможност за навременно установяване на следващите взаимоотношения на сътрудничество с възрастния в практическата дейност и играта.

7.28. Тагарева, К. (2017). Смущения в отношенията на привързаност при деца от ранна възраст. - В: Психодиагностика и психотерапия: актуални проблеми. СТЕНО, 259-269, ISBN 978-954-449-914-3

Представено е изследване на особеностите на отношенията на привързаност при деца от ранна възраст. Изследвани са общо 24 деца на възраст от една до три години: дванадесет от тях се възпитават в семейства и другите дванадесет - в социални домове, извън семейства. Резултатите показват, че групата на децата от семействата има статистически значими по-високи стойности по показателите: търсене на близост и контакт, изследователска активност и позитивни емоции. Групата на децата от социалните домове има статистически значими по-високи стойности по показателите: негативни и амбивалентни емоции, емоционален профил, прояви на безразличия. Децата от социалните домове демонстрират смущения в отношенията на привързаност, които се характеризират със слабо развитие и недобре диференцирани връзки с амбивалентен характер.

- 7.29. **Тагарева, К.** (2017). Иновативни тематически карти за наблюдение върху развитието на детето. - В: Перспективи при създаване на иновативна образователна среда. Пловдив, Университетско издателство „Паисий Хилендарски“, ISBN 978-619-202-297-6. 308-316

Статията е посветена на наблюдението на педагога върху развитието на детето от ранна възраст в детските градини. Разгледани са: значението на наблюдението в работата на възпитателя; форми за фиксиране на резултатите от наблюдението; планиране на работа с децата на основата на анализа на резултатите от наблюдението. Предложени са две нови тематически карти за наблюдение на детето в яслите - в периода на адаптация към образователното заведение и след този период.

- 7.30. **Тагарева, К.** (2018). Профессиональный стресс у учителей детских садов и стратегии его преодоления. - В: Личностно-профессиональное и карьерное развитие: актуальные исследования и форсайт-проекты. М. Перо, ISBN 978-5-00122-440-2, 163-167

Тагарева, К. (2018). Професионален стрес при учители от детските градини и стратегии за неговото преодоляване. - В: Личностно-професионално и кариерно развитие: актуални изследвания и форсайт-проекти. М. Перо, ISBN 978-5-00122-440-2, 163-167

В статията е представено емпирично изследване на професионалното прегаряне при детски учителки от България и изследване на предпочитаните от тях стратегии за справяне със стреса. Резултатите показват, че симптомите на бърнаут-синдрома са разпространени предимно на ранен и среден стадий. Детските учителки предпочитат планираща стратегия за справяне със стреса, те се отнасят емоционално към проблема, свързан със стреса и инвестират усилия за справянето с него. При младите учителки с общ трудов стаж до пет години е характерно използването на стратегиите „Търсене на инструментална подкрепа“, „Търсене на емоционална подкрепа“ и психическа неангажираност, а за учителките със стаж над 20 години трудов стаж е характерно използването на стратегията „отричане или неприемане“.

- 7.31. **Тагарева К.** (2018). Психологически съвети към родителите за общуване с децата от ранна възраст в контекста на новия личностен модел на възпитание. - В: Социалнопедагогически аспекти на иновациите в образователната среда. Пловдив. 104-114. ISBN 978-619-202-389-8

В статията са представени психологически съвети към родителите на деца от една до тригодишна възраст. Разгледани са авторитарният и новия личностно-ориентиран модел на възпитание на децата. Препоръките към родителите са групирани в четири направления: 1. Изграждане на доверителни отношения; 2. Поддържане на положително самоусещане у детето; 3. Прилагане на ограничения, наказания, порицания; 4. Справяне с проявите на кризата при три-годишните деца.

- 7.32. **Тагарева, К.** (2019). Благополучие на децата в ранна възраст: овладяването на предметните действия и преживяването на самия себе си. - В: Научното наследство на Л.И.Божович, съвременната психология на образованието и позитивната психология. Университетско издателство „Паисий Хилендарски“. 105-113. ISBN 978-619-202-443-7

Представено е изследване на опитът на детето от извършване на предметни действия и преживяването на детето като субект на дейността. Определени са признаците и проявите на субектност в ранна възраст: инициативни погледи от детето към възрастния; изпълняване на действие с предмет и едновременно с това поглед в очите на възрастния; преживяване и демонстрация пред възрастния на своето право на свобода при избор на действие от типа „Аз сам мога!“. Овладяването на предметните действия и преживяването на самия себе си като човек, който свободно и самостоятелно може да прави нещо, води до преживяване на предметната ситуация като благополучна, предизвиква радост и гордост от постигнатото и спомага за личностното израстване на детето.

- 7.33. **Тагарева, К.** (2019). Психологическа готовност за майчинство при бременни жени в различна социална среда. - В: Човекът и глобалното общество. Университетско издателство „Паисий Хилендарски“. 273-286. ISBN 978-619-202-503-8

Представено е изследване на психологическата готовност за майчинство. Проведено е емпирично изследване с 24 бременни жени: 12 от тях са жени в социален риск и 12 от тях - извън социален риск. Основен метод в изследването е анкетен въпросник на С. Мешчерякова, който е адаптиран за българските условия от нас. Критериите за оценяване са: 1 - преживяванията на бременната жена и отношението ѝ към бебето; 2 - нагласи за грижата за бебето; 3 - личен детски опит. Резултатите от изследването показват, че при бременните жени извън социален риск най-високи са стойностите по показател „личен детски опит“, а при жените в социален риск - по показател „нагласи за грижа към детето“. В изследването се потвърждава очакването за значимо по-високи резултати на психологическа готовност за майчинство при бременни извън социален риск, отколкото при бременните в риск.

- 7.34. **Тагарева, К.** (2019). Отношението на студентите от специалността „Предучилищна педагогика“ към използването на информационните технологии в образованието на децата. - В: Информационни технологии в образованието. Университетско издателство „Паисий Хилендарски“. 113-124. ISBN 978-619-202-437-6

Представено е изследване на отношението на студентите към използването на новите технологии в образованието. Проведено е емпирично проучване с 36 обучаеми от специалност Предучилищна педагогика. Резултатите показват: 1. Технологичната култура на респондентите е на средно ниво. 2. Запитаните студенти считат, че използването на компютри от децата има влияние върху детското развитие и поведение. 3. Студентите имат положителна нагласа към използване на новите технологии в бъдещата си професионална работа.

7.35. **Тагарева, К.** и И. Емельянова (2020). Отношение к обману и семейное воспитание у детей в возрасте от пяти до девяти лет. *Психология на развитието*. 3. 23-41. Print ISSN 1313-759X. Online ISSN 2738-7240

Тагарева, К. и И. Емельянова (2020). Отношението към лъжата и семейното възпитание при децата от пет до деветгодишна възраст. *Психология на развитието*. 3. 23-41. Print ISSN 1313-759X. Online ISSN 2738-7240

В статията са представени материали от изследване на връзката между развитието на морално-нравствените представи на децата, проявено в отношението към лъжата и стилът на семейното възпитание. Обсъждат се резултати от изследване на 200 лица: 100 деца на възраст от пет и половина години до 9 години и техните родители. Анализът на резултатите показва, че отношението на детето към лъжата се обуславя от особеностите на детско-родителските отношения. Децата, които се възпитават при благоприятна семейна среда, показват високо ниво на развитие на морално-нравствените разбирания. Колкото по-често се срещат негативни симптоми, свързани с вътрешносемейни ситуации, толкова по-ниско е нивото на развитие на моралните разбирания на детето.

7.36. **Тагарева, К.** (2021). Привързаността на тийнейджърите към родители и приятели. - В: Интердисциплинарна научна конференция „Образование, наука, иновации“. Университетско издателство „Паисий Хилендарски“. 108-119. ISBN 978-619-202-599-1

Представено е емпирично изследване с извадка от 60 тийнейджъри на 15 - 16 години. Целта на изследването е изучаване перцепцията на качеството на привързаността на децата по отношение на техните родители и приятели. Използван е Тест за привързаността на родителите и връстниците - Inventory of Parent and Peer Attachment (IPPA) на Армсден и Грийнберг. Оценявани са перцепциите на децата чрез три въпросника: за майката, за бащата и за приятеля с по 25 айтема. За всеки въпросник се изчисляват три дименсии: доверие, общуване, чувство на изоставеност. Резултатите от изследването показват, че стойностите, изразяващи привързаността на тийнейджърите към майката, бащата и приятелят, са съотносими. Вътрешният анализ по критерии показва: най-голямо е доверието към приятеля, следвано от това към бащата и майката. Общуването е оценено като най-интензивно с приятеля, следвано от комуникацията с бащата и майката. Най-високи са стойностите, изразяващи чувство за изоставеност от приятеля, следвано от това към бащата и майката.

7.37. **Тагарева, К.** (2021). Нагласи на студентите към развитие на ключови компетентности у децата чрез използване на електронни образователни ресурси. - В: Развитие на ключови компетентности. Пловдив: Пловдивско университетско издателство. 114-126. ISBN 978-619-7663-02-0

Представено е изследване върху нагласите на студентите към развитие на ключови компетентности при децата чрез средствата на информационните технологии. Проведено е емпирично изследване с 46 студенти от специалност Предучилищна педагогика от Пловдивския университет. Метод на изследване е допитване с анкета. Критерии на изследването са нагласите на студентите

към развитие чрез електронни образователни ресурси на осем компетентности, така наричаните „меки умения“ (soft skills) при децата в предучилищна възраст. Компетентностите са: инициативност; въображение; развитие на мислене и памет; умения да разбират своите емоции и да ги контролират; комуникативни умения; умения за екипна работа; умения за решаване на проблеми; отговорност. Резултатите показват: 1. По-голямата част от запитаните студенти считат, че използването на електронни образователни ресурси влияе положително върху развитието на ключови компетентности при децата. 2. По-голяма част от студентите считат, че чрез използване на електронни образователни ресурси по-скоро се развиват компетентности, свързани с: инициативността; развитие на въображението; развитие на мисленето и паметта.

- 7.38. **Тагарева, К.** (2021). Здраве, благополучие и общуване. Емпирично изследване на ситуативно-личностно-общуване на кърмачета с възрастните в болнична среда. - В: Психично благополучие и развитие на силните страни през жизнения цикъл - ч. 1. Пловдив: Пловдивско университетско издателство. 125-147. ISBN 978-619-7663-05-1

Статията е посветена на общуването на кърмачетата с възрастните. Проведено е емпирично изследване на ситуативно-личностното общуване с възрастните в болнични условия. В експеримента участват 12 деца на възраст от 1 месец и 25 дни до 6 месеца и 20 дни от детско отделение в пловдивска болница. Основен метод за изследване е тестът “Ситуативно-личностно общуване“ (К. Тагарева, 2017). Основни критерии са: инициативност, чувствителност, средства за общуване. Представени са резултати от диагностиката на ситуативно-личностното общуване на децата с възрастния. В поведенческата проява на ситуативно-личностното общуване - комплекса на оживлението - през първите дни на болничния престой се наблюдават предимно поглед в очите на възрастния и ответна усмивка, а след третия ден - инициативни усмивки, двигателно оживление и вокализации.

- 7.39. **Тагарева, К.** и **Т. Илиева** (2022). Силните страни на характера. - В: Научни трудове на Съюз на учените в България - Смолян, Том III, част I. ISSN:1314-9490. (online). 136-143. <https://usb-smolyan.eu/научни-трудове-том-3>

Представен е теоретичен преглед на идеи, практики и теории за силните страни на характера в детско-юношеска възраст в три епохи - древността, класическата епоха и съвременето. Разгледана е най-популярната класификация на 24-те силни страни на Питърсън и Селигман, (2004), (Peterson, C., & Seligman, M. E. P., 2004) и групирането им в 6 групи добродетели - мъдрост, кураж, човечност, справедливост, съдържаност, одухотвореност.

- 7.40. **Тагарева, К. и Т. Илиева (2022).** Връзка между силните страни на характера при подрастващите и други психологически конструкти. - В: Психологията- традиция и съвременност. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, С. ISBN 978-954-07-5611-0. 1018-1028

В докладът се разглежда връзката между силните страни на характера при подрастващите и други психологически конструкти: благополучие, морална компетентност, субективно щастие и просоциално поведение. Представен е теоретичен анализ на резултати от изследвания от последното десетилетие, демонстриращи полезността на конструкцията на силните качества на характера и нейното влияние върху други аспекти на човешкото функциониране.

IV. СТУДИИ, ПУБЛИКУВАНИ В НЕРЕФЕРИРАНИ СПИСАНИЯ С НАУЧНО РЕЦЕНЗИРАНЕ ИЛИ ПУБЛИКУВАНИ В РЕДАКТИРАНИ КОЛЕКТИВНИ ТОМОВЕ /ПОКАЗАТЕЛ Г- 9/

- 9.1. **Тагарева, К. (2016).** Психично благополучие в късното юношество. - В: Смисъл и психично благополучие в развитието. Университетско издателство „Паисий Хилендарски“, 76-101. ISBN 978-619-202-146-7

Представено е емпирично изследване на психичното благополучие на 18–19 годишни юноши и девойки. Изследването се базира на модела на Керъл Рифф (C.D.Ryff, 1995) за психичното благополучие като цялостно преживяване, изразяващо се в субективното усещане за щастие, удовлетвореност от себе си и от собствения живот. Основен метод в изследването е адаптиран от нас въпросник на Шевеленкова-Фесенко. Интересно е това, че са добавени три допълнителни скали, които разглеждат благополучието във връзка с базови човешки ценности. Като цяло, българската версия включва шестте основни скали: 1. Позитивни отношения; 2. Автономия; 3. Управление на средата; 4. Личностен ръст; 5. Цели в живота; 6. Самоприемане; и трите допълнителни: 1. Афективен баланс; 2. Осмисленост на живота; 3. Човекът като открита система. Емпиричното изследване има индикативен характер, участниците са 40 ученици от 5 пловдивски училища. Представена е съдържателна интерпретация на основните и допълнителните скали. Изложени са резултати от измерване на общото равнище на психичното благополучие: преобладаващата част от момчетата са по-скоро благополучни хора, а момчетата се движат в диапазона около средното ниво на благополучие. Направен е сравнителен анализ на резултатите от измерването на компонентите на психичното благополучие по пол. При момчетата най-голямо е процентното разпределение на балове по скала 2. „Автономия“, а при момчетата - по скала 2. „Автономия“ и по скала 4. Личностен ръст. Момчетата са уверени, мислят самостоятелно и не се влияят от мнението на околните и групата като цяло. Младешите мислят за своята бъдеща реализация, стремят се да опитват нови дейности и занимания с цел да разширят своите знания и постижения. Като цяло, еднофакторният анализ по полов признак на нивата на психично благополучие по основните и по допълнителните скали показва, че полът оказва влияние върху общото равнище на психично благополучие в юношеска възраст. Но за категорични изводи по този пункт са нужни допълнителни изследвания.

- 9.2. **Тагарева, К. (2016).** Психичното благополучие и синдромът Бърнаут. Емпирично изследване на синдрома Бърнаут при работещи в образователната и социалната сфера. - В: Смисъл и психично благополучие в развитието. Университетско издателство „Паисий Хилендарски”, 102-131. ISBN 978-619-202-146-7

В материала са представени резултати от емпирично изследване на професионалното прегаряне при работещи в образователната и социалната сфери. Общо са изследвани 144 лица на възраст от 21 до 60 години от пет професии: детски учителки, помощник-възпитатели в детските градини, учители от средни училища, социални работници и социални служители от бюро по труда. Основен метод е българска версия на „Методика за оценка на синдрома на „изгаряне” в професиите от системата „човек-човек” на Н. Водопянова. Основните скали са: емоционално изтощение; деперсонализация; редукция на личните постижения. Резултатите показват, че работещите от образователната и социалната сфера преживяват професионален стрес на различни нива. При всички изследваните лица симптомите на бърнаут-синдрома са разпространени предимно на ранен и среден стадий. Най-високи нива на емоционално изтощение се установяват при учителите от средното общообразователно училище: половината от тях са с високо ниво на емоционално изтощение. Те се чувстват уморени, потиснати, често ходят с нежелание за работа, стремят се към уединение и тишина. Със средни нива на развитие на симптомите на бърнаута са детските учителки, социалните работници и социалните служители от бюро по труда. Ниски нива на развитие се проявяват при помощник-възпитателките в детските градини, които се грижат за битовите дейности във възпитанието на децата от предучилищна възраст.

- 9.3. **Тагарева, К. (2017).** Развитие на общуването с възрастния и с връстниците - условие за благополучие в личностното израстване. - В: Личност и благополучие. Пловдив, Университетско издателство „Паисий Хилендарски”, 5-26, ISBN 978-619-202-249-5

В статията се разглежда общуването като условие за благополучното развитие на детето и за формирането на неговата личност. Възникването и развитието на общуването с възрастния и с връстниците се обсъжда в рамките на концепцията на М. Лисина. Анализирани са видовете общуване с възрастните: ситуативно-личностно, ситуативно-делово, извънситуативно- познавателно и извънситуативно-личностно. Разгледани са основните форми на общуване с връстници: емоционално-практическа, ситуативно-делова и извънситуативно-делова.

V. ПУБЛИКУВАНА ГЛАВА ОТ КОЛЕКТИВНА МОНОГРАФИЯ /ПОКАЗАТЕЛ Г- 10/

10.1. Тагарева, К. и Г. Славчева-Андонова (2022). Психологически аспекти на развитие на ключови компетености чрез прилагане на електронни образователни ресурси. - В: Развитие на ключови компетентности чрез прилагане на електронни образователни ресурси. Пловдивско университетско издателство. ISBN 978-619-202-803-9. 38-65

Промените в световната информационна среда налагат масово навлизане на електронни образователни ресурси в учебната дейност на съвременните деца и юноши. Тези ресурси могат да бъдат прилагани за развитие на ключови компетентности и умения, необходими за успешно личностно функциониране в социалната среда на 21 век.

В материала са представени: електронни образователни ресурси в българската образователна среда; ключовите компетентности като фактор за успешно личностно функциониране в социалната среда на XXI век; психологически теории, приложими при изучаването на възможните позитивни въздействия на електронните образователни ресурси върху развитието на ключовите компетентности при съвременните ученици; психологически способности за изучаване на възможните позитивни въздействия на електронните образователни ресурси върху развитието на ключовите компетентности при деца и ученици; влияния на виртуалните характеристики на електронните образователни ресурси върху децата и юношите.

Психологическите теории, като например теориите за социалното учене, теорията за култивирането, теориите за социализацията, теорията за удовлетворението и когнитивните теории могат да послужат като теоретична база на въздействията на електронните образователни ресурси върху развитието на ключови компетентности при учениците. Психологическите способности за изучаване на възможните позитивни въздействия на електронните образователни ресурси върху развитието на ключовите компетентности при децата са свързани с изучаването на характера на материалите, които се разпространяват; с дискурс-анализа, който се свързва с когнитивния аспект при обработка на информацията; с продължителността на въздействието; с четири вида последствия с кумулативен ефект за личността - поведенчески; установъчен - свързан с нагласата на ученика; когнитивен; физиологичен. Въздействията на виртуалните характеристики на електронните образователни ресурси се проявяват на емоционално, социално и личностно равнище. Те са свързани с развитието на сензориката, емоциите, паметта, мисленето и въображението, с изграждането на Аз-идентичността при подрастващите, както и с развитие на някои поведенчески и емоционални проблеми при юношите.

Представеният теоретичен анализ на някои психологически аспекти на развитие на ключови компетентности чрез прилагане на електронни образователни ресурси още веднъж потвърждават значимостта на използването на електронните ресурси за развитие на компетентностите при децата. Това може да подобри работата на психолози, учители и възпитатели и съответно да повиши качеството на възпитателната и образователната дейност, да съдейства за позитивното развитие и здраве на децата и учениците.

VI. ПУБЛИКУВАНО УНИВЕРСИТЕТСКО УЧЕБНО ПОСОБИЕ ИЛИ УЧЕБНО ПОСОБИЕ, КОЕТО СЕ ИЗПОЛЗВА В УЧИЛИЩНАТА МРЕЖА/ПОКАЗАТЕЛ Е- 21/

21.1. Тагарева, К. (2017) Психология на развитието в ранна възраст. Диагностика. Пловдив, Университетско издателство „Паисий Хилендарски”, с. 171, ISBN 978-619-202-223-5

Учебното помагало е предназначено за студенти от университетската

специалност „психология” и има за цел да ги подпомогне при подготовката им по учебната дисциплина „психология на развитието-втора част”, която е посветена на развитието в ранна възраст. Помагалото е съобразено с основния курс по тази учебна дисциплина и разчита на това, че студентите са запознати със съдържанието на лекционния курс.

Учебното помагало има две основни задачи: да се затвърди и осмисли заучения вече материал по психология на развитието на детето и да се предложат на студентите инструменти - методи и начини за експериментално изследване. В края на всяка глава са поставени въпроси и задачи. Решението им изисква задълбоченост и осъзнатост на знанията от лекционния курс, умение за трансфер и гъвкаво приложение на теоретичните постановки. Така студентите имат

възможност да приложат на практика знанията, придобити по време на лекции и упражнения и да формират начален диагностичен опит с деца.

В изпълнение на тези задачи, помагалото съдържа три глави, съответстващи на развитието на децата от раждането до тригодишна възраст: през първата, втората и третата година от живота им. Всяка глава съдържа психологическа характеристика и диагностика на развитието на общуването на детето с възрастния и на предметната дейност. Диагностиката включва: параметри, диагностични ситуации, скала за оценка на параметрите и показателите, протокол за регистрация на данните, препоръки за съставяне на заключение. Дадени са образци на заключения.

В съдържателно отношение изложението е съзнателно ограничено и фокусирано в едно научно направление, обясняващо детското развитие: културно-историческата психология. Културата обезпечава контекста, в който се развива детето, като определящи фактори за това развитие са: общуването с възрастните и водещата дейност. Затова в помагалото е представено собственото съдържание и диагностиката на развитието на тези две дейности.

В края на всяка глава са предложени обобщения, въпроси и задачи за самостоятелна работа.

ПОДПИС:

ДОЦ. Д-Р КИРИЛКА ТАГАРЕВА